

PETRU MOLDOVAN

MA Student, MA Program
in Culture and Communi-
cation, Babes-Bolyai
University, Cluj, Romania
E-mail:
pmmoldovan@yahoo.com

XIX-lea, Nietzsche avansa teoria omului ca opera de arta, ca încununare apoteotică a muncii filosofului sau artistului pedagog asupra altuia, dar în special asupra lui însuși. Aici este însă vorba de o acțiune concertată, de o sincronizare perfectă între actanții sociali, tocmai de o înfrângere a individualismului și de o repotentare a comuniunii de indivizi.

Democrația perfectă este un mit, o proiecție utopică. Din fericire, există indivizi care nu știu asta, sau nu vor să învețe. Pentru că este extrem de facil să te ascunzi în dosul exprimarilor sententioase și să refuzi luarea de poziție; cu mult mai greu este să ai nebunia de a încerca să schimbi ceva. O veritabilă lecție despre ceea ce democrația înseamnă cu adevărat, despre însăși esența fenomenului: un neîncetat și de neînlocuit *agon* între toate forțele implicate în viața publică, iar la un nivel mai general, între ceea ce, printr-o tristă ironie a istoriei, s-au dovedit în cele din urmă a fi două tabere – de multe ori opuse până la ireconciliabil: poporul și reprezentanții săi, omul și statul.

Petru Moldovan

Moshe Idel, Hasidism între extaz și magie

Ed. Hasefer, București, 2001

Demersul lui M. Idel își are punctul de plecare în câteva aspecte ale hasidismului care au fost considerate drept marginale în abordările academice. Potrivit acestuia, magia și mistică, trebuie analizate dintr-un punctul de vedere al unui model religios complex în care aceste două aspecte sunt considerate ca faze ale unei concepții mai cuprinzătoare. Propunând o asemenea abordare, M. Idel accentuează ideea că în cele mai multe cazuri, hasizii nu considerau extazul ca un tel final al demersului lor, deoarece aveau un scop spiritual în plus: să antreneze emanția divină în sprijinul comunității. Magia este descrisă ca un mod de viață coerent din care fac parte misticismul și arta conducerii. Acest mod de viață încorporează experiența celor dreți, *tzadikimii*, alături de un ideal mai larg, adică o încercare de a contribui la bunăstarea umililor discipoli ai *tzadikului*. În acest context se

accentueaza ideea unei întoarceri a misticului hasid de la experienta lui extatica, la calitatea lui de “învatator”, de stâlp al comunitatii sale.

În descrierea diferitelor fenomene hasidice drept mistice sau magice, M. Idel este înclinat sa vada în ele încercari de explicare pe de o parte, a contactului cu divinitatea, iar pe de alta parte, a rolului pe care misticul îl are în comunitatea iudaica, precum si atitudinea acestuia fata de materialitate. Prin sublinierea magiei si a teoriei ei, autorul doreste conturarea unei imagini mai cuprinzatoare care sa fie în stare sa justifice aspectele legate de experienta în toata diversitatea lor si, totodata, sa tina cont de mai multe surse decât au avut în vedere alti autori.

M. Idel propune o perspectiva diferita atât de abordarea lui Buber cât si de istorismul lui Scholem. Pentru M. Idel, aparitia hasidismului nu este rezultatul unei confruntari între cartile antice cu cele moderne; deoarece, motiveaza M. Idel, prin raspândirea unei carti nu se naste un fenomen spiritual major. Asumptia lui Idel este ca maestrii hasizi au avut la dispozitie o literatura mistica variata. Criteriul cantitativ ar avea importanta doar daca este pus în legatura cu dovada raspândirii unor concepte calitativ diferite, iar propunerea lui M. Idel este luarea în considerare a cât mai multor posibilitati înainte de a alege una ca fiind cea mai influenta. Aceasta abordare poate avea ca rezultat un punct de vedere mai larg în ceea ce priveste importanta misticii evreiesti în înțelegerea misticismului hasidic. Problema centrala în dezvoltarea gândirii mistice evreiesti pentru M. Idel nu

este legatura dintre diferite scoli în cadrul unui continuum istoric, ci ideea ca se poate observa, în fiecare dintre manifestarile gândirii mistice iudaice, si foarte bine în hasidism, ca o serie de alegeri au fost facute dintr-o varietate de alternative existente. Coexistenta unei varietati de paradigme mistice în cadrul misticismului iudaic poate explica modul în care hasidismul a reusit sa repuna în circulatie un întreg set de concepte mistice care erau marginale în lurianism sau sabatianism. Prin luarea în considerare a tuturor paradigmelor, ceea ce Idel numeste “panorama mistica”, si din posibila întrepatrundere a acestor elemente unele cu altele, putem ajunge la o înțelegere mai corecta a fenomenului complex care este misticismul hasidic.

Prin folosirea unei teorii a modelelor, M. Idel vizeaza o metodologie care se adreseaza numitorilor comuni ai multor forme de mistica iudaica pentru a descrie interactiunile si integrările lor, dar care lasa loc si schimbarilor istorice. Aceste modele apar ca moduri de organizare a uriasului si disparatului corpus hasidic într-un meta-limbaj religios semnificativ. În acest context gânditorul spune ca formele importante ale spiritualitatii evreiesti nu au aparut ca rezultat al confruntării istoriei, crizelor istorice sau a altor situatii socio-economice cu misticismul, ci din sinteze între aspiratii religioase, personalitati, idealuri, nomenclaturi si temeri, pe de o parte, si diferite modele mistice, pe de alta parte. Cuvântul “model”, în acceptiunea lui M. Idel, trimite mai degraba la acele moduri de gândire despre care se crede ca existau în mistica iudaica

prehasidica, decât la sistem sau structura. Aceasta se datorează faptului că modelul propus combină un *modus operandi* cu un *modus vivendi*.

Termenul de extaz este folosit de Moshe Idel cu sensul de stergere temporară a personalității proprii, situație care apare atunci când cineva este posedat de puterea divină sau de prezența ori spiritul divin. Iar datorită accentului pus pe controlul naturii se poate face deosebirea clară între magie și teurgie, cea din urmă fiind încercarea misticului de a determina o schimbare în infrastructura divină.

M. Idel admite că deși condițiile istorice pot modela nevoile și aspirațiile indivizilor care aparțin unei anumite generații, totuși, acele tipare care oferă un răspuns, existau deja, prin adaptare și selectare. Dar modelul devine semnificativ pentru un tip de literatură ulterioară, nu prin simpla citare, ci dacă a fost fecund. Privitor la termenii “mistica” și “mistic”, M. Idel restrânge discuția la una din formele de mistica iudaică care constituie mistica hasidică: forma extatică așa cum a fost ea formulată de Abraham Abulafia și inclusiv de cabaliștii safedieni. Din punct de vedere istoric și fenomenologic modelele mistic și magic împartasesc câteva trăsături importante.

Chintesența modelului mistico-magic este definită de M. Idel ca desfășurarea unei experiențe interioare, mistice, care constă într-o unire cu Dumnezeu, adesea precedată de un sentiment auto-provocat al “nimicului”, o extindere a conștiinței urmată de reîntoarcerea la această lume și atragerea în jos a

energiei divine prin realizarea ritualului, iar apoi prin distribuirea acestei energii și altora.

Modelul mistico-magic este omniprezent în literatura hasidică, ceea ce demonstrează caracterul central pentru toate formele majore ale hasidismului secolului al XVIII-lea, dar și pentru gândirea hasidică ulterioară. Aspectul mistic al acestui model poate fi conceput ca tehnica magiei care se străduiește să realizeze idealul, și anume atragerea magică în jos a influxurilor divine. În el se îmbină experiențe mistice intense, atinse prin folosirea practicilor anomice, cu practica ulterioară a poruncilor care în acest caz au o încărcătură mistico-magică; ele sunt cele care atrag și conțin divinul în lumea aceasta, la fel cum o fac Sefirot în lumea cerească. M. Idel presupune că o abordare sistematică a dezvoltărilor în gândirea mistică iudaică, ce poate explica mai bine modificările ulterioare în hasidism, este mai bine ajutată de un punct de plecare experiential, decât de premise teoretico-teologice. Magie și extaz, realizări materiale și spirituale, cuprind, sub diferite aspecte, fenomene de intensă viață religioasă, iar concentrarea asupra modului în care ele interacționează asigură o mai bună explicație a hasidismului. Pentru aceasta, M. Idel analizează două tipuri de practică iudaică: rugăciunea și studiul Torei. Atunci când modelul mistico-magic se referă la rugăciune, poate fi privit ca o combinație a celor două modalități religioase: misticul și profeticul. Atitudinea mai puțin personalizată a religiozității mistice poate fi comparată, în opinia lui M. Idel, cu partea mistică a modelului, în timp ce aspectul atragerii în jos,

întoarcerea în societate pentru a împarti înfluxul și abundenta, ar corespunde religiozității profetice. Studiul Torei, în practică, înseamnă o atomizare a textului studiat și credința magică în textul canonic, considerat a fi un talisman sacrosant. Subliniind aspectul rostirii rugăciunii, mistică hasidică răspunde în acest mod la *kavanot* din rugăciunea lurianică ce accentua contemplarea literelor scrise.

Pierderea caracterului de supremație al *kavanot* lurianice printre hasizii secolului al XVIII-lea este conform lui M. Idel o consecință a adoptării și răspândirii conceptului talismanic al rugăciunii, deci nu o impunere a unei alternative mistice. Accentele magice ale lui Cordovero sunt vizibile la primii învățatori hasizi, doar că, în discuțiile lor, este perceptibilă o transformare a magiei în mistică. Aceasta tendință a devenit ulterior dominantă în dezvoltarea rugăciunii hasidice. În cazul hasidismului, cele două modele, cel mistic și cel magic, au contribuit la apariția unor tendințe similare printre misticii evrei din secolul al XVIII-lea. Modelul mistic a influențat presupunerea hasidică conform căreia presupozitia spirituală este una crucială în vederea dezvăluirii secretelor textului sau pentru întâlnirea experientială a acestora; în timp ce modelul magic prefera să privească textele canonice, în special Biblia, ca pe o entitate talismanică. Abordarea psihologică, ne spune M. Idel, este cea care argumentează că sistemele teozofice complexe trebuie înțelese așa cum sunt reflectate în personalitatea umană, mai ales sub aspect spiritual. Aceasta predispoziție către abordarea unui text sfânt pare

crucială pentru atitudinea hasidică, și nu doar în privința problemelor de hermeneutică, ci și pentru modul de viață hasidic în general. Fără presupunerea unei asemenea abordări entuziaste a vieții mistice par greu de înțeles unele atitudini hasidice.

Presupunerea că simpla citire a Torei atrage influxul ceresc în litere ridică, în opinia lui M. Idel, problema statutului recitării altor texte canonice. Textele canonice au un statut ontologic, iar conținutul lor specific reprezintă un tip special de eveniment care poate fi reprodus prin recitarea textului respectiv. Tzadikul este persoana care îndeplinește modul de rugăciune hasidică și studiază Tora pentru sine, el este unealta acțiunii divine. Tzadikul imită, jos, pe cel de sus, primind ordin să transmită influxul spre lumile de jos.

Studiul lui M. Idel a încercat să arate că maestrul hasizi au adoptat și au transformat o varietate de elemente mistice și magice, concepte și practici. Prin analiza modelului mistico-magic a arătat că gândirea și experiența hasidică sunt caracterizate de un efort susținut de a menține la un loc cele două extreme, spiritualul și materialul, ca parte a unui sistem atât religios cât și social. Hasidismul nu este doar o popularizare a Cabalei. El are și un conținut care reprezintă atât o continuare cât și o semnificativă divergență în raport cu tipurile anterioare de gândire. Astfel, hasidismul apare descris într-o manieră densă ca o modalitate religioasă care a combinat trasaturile preaxiale și axiale. Aceasta sinteză a fost decisivă pentru înțelegerea răspândirii ei în rândul maselor și a atractivității ei pentru elita.